धर्मशास्त्र

अ. नं. ७

३२८ स्मृ: ७

देवलस्मृति

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1)

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ सिंधुतीरे सुखासीनं देवलं मुनिसत्तमं ॥ समेत्य मुनयः सर्वे इदं वच
नमब्रुवन् ॥१॥ भगवन् म्लेछनीता हि कथं शुद्धिमवाप्नुयुः ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चैवा
नुपूर्वशः ॥२॥ कथं स्नानं कथं शौचं प्रायश्चित्तं कथं भवेत् ॥ किमाचारा भवेयुस्ते च सर्वं वि
स्तरं ॥३॥ देवल उवाच ॥ त्रिशंकुं वर्जये[illegible] द्वादशयोजनं ॥ उत्तरेण महानद्या दक्षि
णेन तु कीकटं ॥४॥ प्रायश्चित्तं प्रवक्ष्यामि [illegible]णां महर्षयः ॥ मृतसूतके तु दासीनां पत्नीनां चा
नुलोमिनां ॥५॥ स्वामितुल्यं भवेच्छौचं मुने[illegible]निषेत्तिकं ॥ अपेयं येन संपीतं अभक्ष्यं चा
पि भक्षितं ॥६॥ म्ले [illegible] नीतेन विप्रेण अगम्यागमनं कृतं ॥ तस्य शुद्धिं तु वक्ष्यामि यावदेकं
तु वत्सरं ॥७॥ चांद्रायणं तु विप्रस्य सपराकं प्रकीर्त्तितं ॥ पराकमेकं क्षत्रस्य पादकृच्छ्रेण
संयुतं ॥८॥ पराकार्द्धं तु वैश्यस्य शूद्रस्य दिनपंचकं ॥ नखलोमविहीनानां प्रायश्चित्तं प्र

(२)

देवल० १

द्रापयेत ॥ ९ ॥ कर्त्तव्य —श्च संस्कारो मेखलादंडवर्जितः ॥ म्लेछैर्नीतेन मर्द्यैर्वा हारिते दंडमेखले

॥ १० ॥ संस्कार प्रमुखं तस्य सर्वं कार्यं यथाविधिः ॥ संस्कारांते च विप्राणां धनं धेनुश्च दक्षिणा

११ ॥ दातव्यं शुद्धिमिछद्भिर स्वर्ण भूमि कांचनं ॥ तदासौ तु कुटंबानां पंक्तिं प्राप्नोति नान्यथा ॥

१२ ॥ स्वभार्यां च यथान्यायं गछैश्चैव बिभृ[illegible]ति ॥ अथ संवत्सरादूर्ध्वं म्लेछैर्नीचोपयाभवे

त ॥ १३ ॥ प्रायश्चित्ते तु संचीर्णे गंगास्नानेन [illegible]ति ॥ सिंधुसौवीरसौराष्ट्रं तथा प्रत्यंतवासि

नः ॥ १४ ॥ कलिंगकौंकणान्वंगान् गंगास्नान[illegible] र्हति ॥ बलाद्दासीकृता ये तु म्लेछ चांडाल

द — भिः ॥ अशुभं कारिताः कर्म गवादिप्राण[illegible]सनं ॥ उच्छिष्ट मार्जनं चैव तथा तस्यैव भो

जनं ॥ १५ ॥ खरोष्ट्र विट्वराहाणां आमिषस्य च भक्षणं ॥ तत्स्त्रीणां च तथा संगं ताभिश्च

सह —ऽजनं ॥ १६ ॥ मासोषिते द्विजातौ तु प्राजापत्यं विशोधनं ॥ चांद्रायणं त्वाहिताग्नेः परा

१५२

(2A)

कत्वथवा भवेत् ॥१७॥ चांद्रायणं पराकं च चरेत्संवत्सरोषितः ॥ संवत्सरोषितः शूद्रो मासार्द्धं
यावकं पिबेत् ॥१८॥ मासमात्रोषितः शूद्रः कृच्छ्रपादेन शुध्यति ॥ ऊर्ध्वं संवत्सरात्कल्प्यं प्रायश्चि
त्तं द्विजोत्तमैः ॥१९॥ संवत्सरैस्त्रिभिश्चैव तद्भावं सोधिगच्छति ॥ —सोन विद्यते यस्य प्रायश्चित्तं उ
रात्मतः ॥२०॥ गृह्येत्तच्छिरोभ्रूणं कन्त्वंचक[illegible]नां ॥ प्रायश्चित्तं समारभ्य प्रायश्चित्तं तु कार
येत् ॥२१॥ स्नानं त्रिकालं कुर्वीत धौतवासा जितेंद्रियः ॥ कुशहस्तास्तत्र वक्ता देवलेन यदा रु
तं ॥२२॥ वत्सरं वत्सरार्द्धं वा मासं मासार्द्धमेव [illegible] बलात्म्लेच्छैस्तु पोनीतस्तस्य शुद्धिस्तु कीदृ
शी ॥२३॥ संवत्सरोषितो शूद्रः शुद्धिश्चांद्रायणेन तु ॥ पराकं वत्सरार्द्धं च पराकार्द्धं त्रिमासिके
२४ मासिके पादकृच्छ्रस्तु नखरोमविवर्जितः ॥ पादोनं त्वन्त्रियस्योक्तमर्द्धं वैश्यस्य दापयेत्
२५ प्रायश्चित्तं द्विजस्योक्तं पादं शूद्रस्य दापयेत् ॥ प्रायश्चित्तावसाने तु दोग्ध्री गोर्दक्षिणाम

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai joint project

(3)

देवल० ना॥२६ तयासोंतेतुकुटंबांतैरुपविशेनउष्पत्ति॥ अशीतिर्यस्सतिर्यस्सवर्षाणिबालोवाप्यून

२ षोडशः॥२७ प्रायश्चित्तार्धमर्हंतिस्त्रियोरोगिणएवच॥ ऊनैकादशवर्षस्यपंचवर्षात्परस्यच

॥२८॥ प्रायश्चित्तंचरेत्भ्रातापितावान्योपिबंधुना॥ स्वयंव्रतंचरेत्सर्वमन्यथानैवशुध्यति

२९॥ तिलहोमंप्रकुर्वीतजपंकुर्याद्दतंद्रितः॥ संलापस्पर्शनिश्वाससहयानासनाशनात्

३०॥ यानाध्यापनाद्यौनात्पापंसंक्रमतेनृणां॥ याजनंयोनिसंबंधंस्वाध्यायंसहभोज

नं॥३१ कृत्वासद्यःपतत्येवपतितेननसंशयः॥ संवत्सरेणपततिपतितेनसहाचरन्॥३२

यजसनयज्ञादिकुर्वाणःसर्वकामिकः॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिप्रायश्चित्तमिदंशुभं॥३३॥ स्त्री १५३

णांम्लेछैश्चनीतानांबलात्संवेशनेक्वचित्॥ ब्राह्मणक्षत्रियावैश्याःशूद्रानीतायदासजेः

॥३४॥ ब्राह्मण्याःकीदृशंत्याज्यंप्रायश्चित्तंविधीयते॥ ब्राह्मणींभोजयेत्म्लेछमभक्ष्यंभक्ष

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(3A)

येद्यदा॥३५॥पराकेणतःशुध्येत्पादेनोत्तरतोत्तरात्॥नकृतंमैथुनंताभिरभक्ष्यंनैवभक्षितं॥३
६॥शुद्धिस्तत्रिरात्रेणम्लेछान्नेनैवभक्षिते॥रजस्वलायदास्पृष्टाम्लेछेनान्येनवापुनः॥३७॥त्रिरात्र
मुषितास्नात्वापंचगव्येनशुध्यति॥स्पृष्टारजस्वलान्योन्यंब्राह्मणीक्षत्रियातथा॥३८॥त्रिरात्रे
णविशुद्धिःस्याद्देवलस्यवचोयथा॥स्पृष्टारजस्वलान्योन्यंब्राह्मणीशू॰द्रयातथा॥३९॥पंचरा
त्रंनिराहारःपंचगव्येनशुध्यति॥ब्राह्मण्या[illegible]क्षत्रियास्नानमाचरेत्॥४०॥सचेलंवै
श्यजातानांनक्तंशूद्रेविनिर्दिशेत्॥म्लेछान्[illegible]संसर्गोम्लेछेनसहसंस्थितिः॥४१॥संवत्स
रंवत्सरादूर्ध्वंत्रिरात्रेणविशुध्यति॥म्लेछैर्हृता[illegible]चौरैर्वाकांतारेषुप्रवासिनां॥४२॥भुक्त्वा
भक्ष्यमभक्ष्यंवाक्षुधार्त्तेनभयेनवा॥पुनःप्राप्यस्वकंदेशंचातुर्वर्ण्यस्यनिष्कृतिः॥४३॥कृच्छ्रमे
कंचरेद्विप्रस्तदर्धंक्षत्रियश्चरेत्॥पादोनंचचरेद्वैश्यःशूद्रःपादेनशुध्यति॥४४॥गृहीता

(५)

देवल० स्त्रीबलादेवम्लेछैर्युर्वीकृतायदि ॥ शुद्धावशुद्धिमिछंति त्रिरात्रेणविशुध्यति ॥४५॥ योषागर्भं
३ विधत्तेयाम्लेछात्कामादकामतः ॥ ब्राह्मणीक्षत्रियावैश्याशूद्राचवर्णेतराचया ॥४६॥ अभ
क्ष्यभक्षणंकुर्यात्तस्याःशुद्धिःकथंभवेत् ॥ कृछ्रंसांतपनंशुद्धिर्घृतैर्योनेश्चपाचनं ॥४७॥ असव
र्णेनयोगर्भःस्त्रीणांयोनौनिषिच्यते ॥ अशुद्धासाभवेन्नारीयावछल्यंनमुंचति ॥४८॥ विनि
ःसृतेततःशल्येरजसोवापिदर्शने ॥ तदासाशुध्यतेनारीविमलंकांचनंयथा ॥४९॥ सगर्भो
दीयतेस्मान्यस्मैस्वयंग्राह्योनकर्हिचित् ॥ स्वजातिवर्जयेद्यस्मात्संकरःस्यात्ततोन्यथा ॥५०॥ गृ
हीतोयोबलान्म्लेछैःपंचषट्सप्तवासमाः ॥ दशादिविंशतियावत्तस्याशुद्धिर्विधीयते
॥५१॥ प्राजापत्यद्वयंतस्यशुद्धिरेषाविधीयते ॥ अतःपरंनास्तिशुद्धिःकृछमेवगृहे ोषिते ॥५ १४४
२॥ म्लेछैःसहोषितोयस्तुपंचप्रभृतिविंशतिः ॥ वर्षाणिशुद्धिरेषोक्तातस्यचांद्रायणद्व

(5A)

यं ॥५३॥ कक्षाश्मश्रुं घ्रशिरभ्रूलोमपरिकृंतनं ॥ प्राकृत्य पाणिपादानां नखलोम ततः शुचि
ः ॥५४॥ यो रातुं न विजानाति प्रायश्चित्तं द्विजोत्तमः ॥ शुद्धिं ददाति चान्यस्मै तदशुद्धेः स भाज
नं ॥५५॥ सभायां स्पर्शने चैव वस्त्रे छेनसहसंविशेत ॥ कृत्वा स्नानं सचेलं तु दिनमेकमभोजनं
॥५६॥ ततः पिता पितामहं चैव शेषं पिंडं तु निर्वपेत ॥ स्त्रीणां चैव तु शूद्राणां पतितानां तथैव
च ॥५७॥ पंचगव्यं न दातव्यं दातव्यं मंत्रवर्जितं ॥ वरुणं देवता मूत्रे गोमये हव्यवाहनः ॥५८॥
सोमः क्षीरे दध्नि वायु घृते रुचिरु ह्यर्कतः ॥ गोमूत्रं ताम्रवर्णायाः श्वेतायाश्चैव गोमयं ॥५९॥ प
यः कांचनवर्णायाः नीलच्छायास्यापि गोर्दधि ॥ घृतं वै कृष्णवर्णायाः विभक्ति वनगोचराः ॥६०॥
उदकं सर्ववर्णं स्यात् कस्य वर्णेन गृह्यते ॥ षण्मात्रिकं तु गोमूत्रं गोमयं च कुशोदकं ॥६१॥ त्रि
मात्रिकं घृतं क्षीरं दधि वा दशमात्रिकं ॥ व्रते तु सर्ववर्णानां पंचगव्यं तु संख्यया ॥६२॥ प्राय

(5.)

देवल०
ध

श्चित्तंयथोक्तंतुदातव्यंब्रह्मवादिभिः॥ अन्यथादापयेधस्तुप्रायश्चित्तीभवेद्द्विजः॥६२॥ कपि
लायागवांउर्ध्वंधारोष्णंपयःपिबेत॥ एषव्यासकृतःकृच्छ्रःस्वपाकमपिशोधयेत॥६३॥ ति
लहोमंतुकुर्वीतजपंकुर्यादतंद्रित॥ विष्णोरराटमंत्रेणप्रायश्चित्तिर्विशुध्यति॥६४॥ बाहु
ल्याब्रह्मकूर्चेनतिलहोमोविधीयते॥ ति[illegible]यानितिलान्भुक्त्वाकुर्वीतामनिवारणं॥६५॥
संवृद्धप्रीतियद्विप्राःस्नानंतीर्थफलंतप[illegible]द्रकर्मतेपापंतस्यसंपद्यतेफलं॥६६॥ प्रा
यश्चित्तंसमाख्यातंयथोक्तंदेवलेनतु॥ [illegible]रमष्टौणंवासंत्वन्यथावावसमद्वयं॥६७॥
सुवर्णदानंगोदानंभूमिदानंगवाह्निकं॥ विप्रेभ्यःसंप्रयच्छेतप्रायश्चित्तिर्विशुध्यति॥६८॥
एवंह्निसङ्वासेनसंभाषणसहाशने॥ संप्राश्यपंचगव्यंतुदानंदत्वाविशुध्यति॥६९॥ १४५
एकद्वित्रिचतुःसंख्यावत्सरान्वसेद्यदि॥ म्लेछवासंद्विजःश्रेष्ठःक्रमतोऽभ्यासयोगतः७०

एकाहेनतुगोमूत्रंप्रस्थाञ्चैवतुगोमयं॥अह्नातक्षीरेणसंयुक्तंचतुरेदधिमिश्रितं॥७१॥पंचमे
घृतसंपूर्णंपंचगव्यंप्रदापयेत्॥पंचपत्रदशाहानिपंचादशाचविंशति॥७२॥संवत्सरंचप्र
वस्याम्निदेहशुद्धिंद्विजन्मनां॥पंचाहेपंचगव्यंस्यात्पादकृच्छ्रंदशाहकः॥७३॥पराकंपंचद
शाभिर्विंशतिःकृच्छ्रमेवच॥छदरंप्रविशे[illegible]पंचगव्यंविधानतः॥७४॥यत्किंचित्दु—तंत
स्यसर्वंनश्यतिदेहिनां॥पंचसप्ताष्टद[illegible]दशाबाध्यविंशतिः॥७५॥म्लेच्छत्वंतस्यविप्र
स्यपंचगव्यंविशोधयेत्॥७६॥पंचगव्यंच[illegible]रंदधिमूत्रंघृतंपय॥प्राणापरंघुरुपयंव
सेत्कृच्छ्रंसांतपनंचरेत्॥७७॥पथकृत्सांतप[illegible]नंकुंभैःषडहःसोपवासकः॥सप्ताहेनतुकृ
—यंमहासांतपनःस्मृतः॥७८॥पर्णोदुंबरराजीवबिल्वपत्रकुशोदकैः॥प्रत्येकंप्रत्यह
मतिपूर्णंकृच्छ्रंउदाहृतः॥७९॥तप्तक्षीरघृतांबूनामेकेकंप्रत्यहंपिबेत्॥एकरात्रोपवास

देवल० श्चतस्तकृच्छ्रस्तुपावनः॥८०॥एकभक्तेननक्तेनतथैवायाचितेनतु॥उपवासेनचैकेनपादकृ
५ च्छ्रउदाहृतः॥८१॥कृच्छ्रातिकृच्छ्रपयसादिवसानेकविंशतिः॥द्वादशाहोपवासेनपराकःपरिकी
र्त्तितः॥८२॥पिण्याकशाकतक्रांबुसक्तूनांप्रतिवासरं॥एकरात्रोपवासश्चकृच्छ्रःसौम्यप्रकी
(6) र्त्तितः॥८३॥एवंत्रिरात्रमभ्यासादेकैकस्य[illegible]मतुलापुरुषमित्येषज्ञेयःपंचदशाह्निकं
॥८४॥तिथिवृद्ध्याचरेत्पिंडांश्शुक्लेशिख्यंड[illegible]ता॥एकैकंह्रासयेत्पिंडान्कृष्णेचांद्रायणंचरेत
॥८५॥यथाकथंचित्पिंडानांचत्वारिंश[illegible]तद्वयं॥इतिदेवलकृतंशास्त्रंधर्म्मशास्त्रप्रकी
र्त्तितं॥८६॥छ॥ छ ॥इतिदेवकृतंधर्मशास्त्रम्॥छ ॥छ॥समाप्तादेवस्मृतिः॥ छ छ १४६

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com